

Cahiliyye Dönemi Evsiye Şiir Ekolü

Jahiliyyah (Days of Ignorance) Period Evsiyye Poetry Ecole

Hamit SALİHOĞLU^a

^a Dr. Öğr. Üyesi, Mardin Artuklu Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı
e-Posta: hamityurter@hotmail.com, <http://orcid.org/0000-0003-3554-3251>

Makale Bilgileri

Geliş Tarihi:	11.10.2019
Kabul Tarihi:	12.12.2019
Yayın Tarihi:	27.12.2019

Özet

Evsiyye şiir ekolü, Temîm kabilesine mensup cahiliye dönemi şairlerinden olan Evs b. Hacer (ö. m. 620) adındaki şaire nispetle anılan bir şiir ekolüdür. Bu şiir ekolü, cahiliye dönemi Arap kasidesinin inşasında Arap şiirinin stiline uygun hareket etmek suretiyle şiirlerin biçimine çok önem veren bir ekoldür. Bu ekol, cahiliye döneminde bir yandan bedevi hayatı bütün yönleriyle yaşayan ve onun ilham ettiği duyguları kalbin derinliklerinden hisseden, diğer yandan da başta şehir medeniyetinden ve daha sonra da Fars kültüründen etkilenen bir grup şairi içinde barındırıyordu. Bu şiir ekolünün ilk kurucusu ve üstadı ise Evs b. Hacer'dir. Onun en meşhur öğrencileri de Beşâme b. Gadîr, Zühayr b. Ebî Sülmâ (ö. 609), Ka'b b. Zühayr (ö. 24/645), Büceyr, Hutay'e (ö. 59/678), en-Nâbiga ez-Zübyânî (ö. 604) ve Cemil b. Ma'mer (ö. 82/701)'dir. Bu ekole mensup râvî ve şairleri söz konusu mektepte bir araya getiren ortak payda ise şiir rivayetinin dışında ve mensubu oldukları kabilenin ötesinde şiirlerinde kullandıkları edebi üslup ve sanatsal özelliklerdir. Bu ekole mensup mezkûr şairler, kendilerinden sonra gelen çoğu şair tarafından taklit edilmeye çalışılmış ve şiirle ilgili ortaya koydukları edebi tenkit ve dilsel üslubun etkisi günümüze kadar devam etmiştir.

Sahip olduğu üstün meziyetleriyle, şiir alanındaki mahareti ve titiz davranışlarıyla öne çıkan Evs b. Hacer'in belirlediği şiir kaideleri üzerine kurulmuş olan bu ekol, şiir sanatına önem vermeyen ve şiirlerinin kölesi olmayan şairlerin bu sanatta yükselme imkânı olmadığını düşünmektedir. Bu sebeple söz konusu ekole mensup şairler, bütün hayatlarını söyledikleri şiirlerinin hizmeti ve güzelleştirmesi için adanmış ve şiirlerinin köleleri olarak tanınmışlardır. Mensubu oldukları söz konusu ekol de "Abîdu's-Şiir" adıyla anılmıştır. Şiir sanatında düşünme, sabır ve teenniden yana tutum sergileyen bu ekol, şiiri bir sanat olarak benimsediği gibi yaratılış ve mizaçlarıyla şiir söylemeye kalkışan şairlere karşı çıkmış ve onların bu tür şiirlerini de reddetmiştir. Bu nedenle söz konusu ekole mensup şairlerde teşbih, mecaz, istiare kinaye ve benzeri edebi sanat çeşitleri çokça görülmektedir. Şiirin tasvirinde hayalden daha çok maddi suretlere başvuran bu ekolünün şairleri, şiirin şekil ve suretinin güzelliğine verdiği önem, onun konusuna ve manasına verdiği önemden daha az olmamıştır. Bu ekolün öne çıkan temel özelliklerinden biri teenni ve itkandır. İkincisi ise şiirlerinde geniş bir şekilde ele alınan ve yaygın olarak kullanılan teşbih sanatıdır.

Anahtar Kelimeler: Cahiliye, Şiir, Evs b. Hacer, Evsiyye Şiir Ekolü

Giriş

Eski dönemlerde yaşayan Arapların örf ve adetlerini, ahlak ve inançlarını, bilgi ve marifetlerini nesilden nesile aktarmada büyük bir rolü olan şiir, Arapların divanı ve tarihi vesikası olarak kabul edilmiştir. Cahiliye döneminde şiire büyük önem verilmiş, onu besleyen etkenler ve teşvik eden vesileler olmuştur. Nitekim bu dönemde Arabistan'da yılın belli aylarında panayırlar kurulur, hakemlerin huzurunda şiir yarışmaları düzenlenirdi. Şairler de

eserlerini kalabalık dinleyici kitlesine en güzel şekilde sunabilmek için en fasih kelime ve ifadeleri inşa etmeye çalışırdı. Cahiliye döneminde şiirin bütün halk tabakaları tarafından duyulması ve geniş bir coğrafyada yaygınlık kazanması için en yaygın araçlardan biri şiir rivayeti idi. Şiiri nazmetmek ve söylemek isteyen kişi, herhangi bir şairin yanında kalır ve ondan şiir rivayet ederdi. Onun dili açılıncaya kadar ve şiir sanatını öğreninceye dek hem yanında kaldığı şairden hem de diğer şairlerden şiir rivayet etmeye devam ederdi.¹ Konuyla ilgili kaynaklar, mu'allakâ sahibi şairlerinden olan Züheyr b. Ebî Sülmâ'nın Evs b. Hacer'in, Hutay'e'nin de Züheyr b. Ebî Sülmâ'nın ravisi olduğunu ve Ka'b b. Züheyr'in de babasından şiir öğrendiğini nakletmiştir.² Şiiri bir sanat olarak benimseyen bu şairler, Evsiyye şiir ekolüne mensup bazı şairlerdir.³ Bu şiir ekolüne mensup şairleri bir araya getiren ortak nokta ise, şiirlerinde kullandıkları benzer edebi sanatlardır.

Bu önemli şiir ekolü ile ilgili müstakil olarak yapılmış herhangi bir çalışmanın olmaması, bizi bu çalışmaya sevk eden en büyük etken olmuştur. Bu çalışmada Evsiyye şiir ekolü geniş bir şekilde ele alınıp incelenecek ve bu ekolün şiir özellikleri hakkında bilgi verilecektir. Ayrıca bu şiir ekolünü kuran Evs b. Hacer ile onun en meşhur öğrencileri olan Züheyr b. Ebî Sülmâ, Ka'b b. Züheyr ve Hutay'e ile ilgili bilgi verilecektir.

1. Cahiliye Kavramının Sözlük ve Terim Anlamı

1.1. Sözlük Anlamı

Cahiliye (جاهلية) kavramı⁴, yapı olarak câhilün (جاهل) sözcüğüne mensup olan bir isim olup sınaî (yapay) bir mastardır. Bu kavram, حَهِل (cehl) kökünden türeyen bir sözcüktür. Dilciler arasında genel kabul gören görüşe göre, cahiliye (جاهلية) kavramının kendisinden türemiş olduğu حَهِل lafzının sözlükte, عِلْم (ilmin) zıddı olan bir kelime olup bilgisizlik anlamında olan bir sözcüktür.⁵ Ancak bazı dilciler, cahiliye kavramının, yumuşak huyluluk anlamına gelen حِلْم (hilmin,) zıddı olarak bilinen حَهِل kelimesinden türemiş bir sözcük olduğunu söylemişlerdir.⁶

¹ Şevkî Dayf, **Târihü'l-Edebi'l-Arabî**, "el-'Asru'l-Câhili" Dârü'l-Me'ârif, Kahire, c. I. s. 142; Bkz.: **İbrahim Yılmaz, Panayırılar ve Arap Dili ve Edebiyatının Gelişmesinde Oynadığı Rol**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Dalı (Doktora Tezi), Erzurum, 1997.

² Ebü 'Amr eş-Şeybanî, **Şerhü'l-Mu'allakâti'Tis'**, thk. 'Abdulmecid Hemo, Muessesetu'l-A'lemî li'l-Matbû'ât, Beyrut, 2001, s. 179; Şevkî Dayf, **Târihü'l-Edebi'l-Arabî**, c. I. s. 142, **el-Fennu ve Mezâhibuhu fi'l-Edebi'l-Arabî**, Dârü'l-Me'ârif, Kahire, 1960, s. 25; Taha Huseyn, **Fi'l-Edebi'l-Câhilî**, s. 282; Huseyn 'Alî el-Hindâvî, **el-Edebu ve'n-Nakdu ve'l-Hikmetü'l-Arabiyetu fi'l-'Asri'l-Câhilî**, c. II, s. 126; Kenan Demirayak, **Arap Edebiyatı Tarihi-I Cahiliye Dönemi**, Fenomen Yayınları, I. Baskı, Ankara, 2009, s. 96; Nihad, M. Çetin, **Eski Arap Şiiri**, Kapı Yayınları, İstanbul, 2011, s.21.

³ el-Hindâvî, **el-Edebu ve'n-Nakdu ve'l-Hikmetü'l-Arabiyetu fi'l-'Asri'l-Câhilî**, c. II, s. 127; el-Fâhürî, **Târihü'l-Edebi'l-Arabî**, s. 128; Mârûn 'Abbûd, **Edebü'l-Arab**, Muessesetu Hindâvî li't-Ta'lîmi ve's-Sekâfe, Kahire, 2012, 60.

⁴ Ebü'l-Fadl Cemâlüddin Muhammed b. Mukrim b. 'Alî İbn Manzûr el-İfrîkî, **Lisânü'l-Arab**, Dâru Sâdr, Beyrut, 3. Baskı, h. 1414, madde: "c-h-l", c. XI, s. 130.

⁵ İbn Manzûr, **Lisânü'l-Arab**, madde: "c-h-l", c. XI, s. 129; Ebü'l-Fayd Murtadâ Muhammed b. Muhammed b. 'Abdurrazzâk ez-Zebîdî, **Tâcü'l-'Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs**, thk. Grup, Dârü'l-Hidâye, madde: "c-h-l", c. XXVIII, s. 255; Ebü Nasr İsmâil b. Hammâd el-Cevherî el-Fârâbî, **Essihâh Tâcü'l-Luga Essihâhu'l-Arabiyye**, thk. Ahmed 'Abdulgafûr 'Attâr, Dârü'l-İlmi li'l-Melâyin, Beyrut, 4. Baskı, 1987, madde: "c-h-l", c. IV, 663; Ebü Tâhir Mecdüddin Muhammed b. Yakûb el-Firûz Âbâdî, **el-Kâmûsü'l-Muhîd**, Dârü'l-Yûsuf li't-Tıbbâ'ati ve'n-Neşri ve't-Tevzî, Beyrut, 8. Baskı, 2005, madde: "c-h-l", c. I, 980; Ebü'l-Hasan 'Alî b. İsmâil b. Sîde, **el-Muhkem ve'l-Muhîtu'l-A'zam**, thk. 'Abdulhamîd Handavî, Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 2000, madde: "c-h-l", c. IV, 165.

⁶ Ebü Bekr Muhammed b. Hasan b. Düreyd el-Ezdî, **Cemheretü'l-Luga**, thk. Remzî Munir el-Ba'lebekî, Dârü'l-İlmi

1.2. Terim Anlamı

İslamî dönemle birlikte bir terim olarak ortaya çıkan, Kur'ân ve hadislerde yer alan cahiliye kavramı⁷, terminolojik olarak şu aşağıdaki anlamlarda kullanılmaktadır:

- * İslam öncesi fetret dönemi⁸
- * Arapların İslam'dan önce Allah, Peygamber ve dinin getirdiği kanunlar hakkında bilgisiz olmaları, neseple övünme, kibir ve zorbalık gibi kötü huyları ifade eden durum⁹
- * Müşrikler-Şirk ehli¹⁰
- * Arapların İslam'dan önce içinde bulunduğu cehalet ve sapkınlık¹¹
- * Akılsızlık, tutarsızlık, kırgınlık ve ahmaklık.¹²

Kur'ân ve hadislerde geçen cahiliye kelimesi, genel olarak Arapların İslam'dan önceki inanç, tutum ve davranışlarını ifade eden bir kavramdır. Bu sebeple onların İslam'dan önceki dönemine el-'Asru'l-Câhili (cahiliye çağı) ve o dönemde yaşayan şairlere de Şuarâ'ül-Câhiliyye denilir.¹³

2. Evsiyye Şiir Ekolü

Evsiiyye şiir ekolü, Temim kabilesine mensup cahiliye dönemi şairlerinden olan Evs b. Hacer (ö. m. 620) adındaki şaire nispetle anılan bir şiir ekolüdür. Bu ekolün ilk kuruyucusu ve üstadı Evs b. Hacer'dir.¹⁴ Bu ekolün en meşhur öğrencileri ise, Beşâme b. Gadîr, Züheyr b. Ebi Sülmâ, Ka'b b. Züheyr, Büceyr, Hutay'e ve Cemîl b. Ma'mer'dir.¹⁵ Bu şiir ekolüne mensup râvî ve şairleri söz konusu ekolde bir araya getiren ortak payda ise, râvîsi oldukları şairlerden ziyade ve mensubu oldukları kabilenin ötesinde şiirlerinde kullandıkları edebi üslup ile dilsel ve sanatsal alandaki ortak özelliklerdir.¹⁶

Evsiiyye şiir ekolü, cahiliye döneminde bir yandan bedevi hayatı bütün boyutlarıyla yaşayan ve onun ilham ettiği duyguları kalbin derinliklerinden hisseden diğer yandan da başta şehir medeniyetinden ve daha sonra da Fars kültüründen etkilenen bir grup şairi içinde barındırıyordu.¹⁷ Evs b. Hacer'in belirlediği şiir kaideleri üzerine kurulmuş olan bu şiir ekolü, şiirin sabır ve teenni gerektiren bir sanat olduğunu ve onun şairlerin tabiat ve mizacıyla

li'l-Melâyîn, Beyrut, 1987, c. I, s. 494; İbrâhîm Mustafâ, Ahmed Hasan ez-Zayyât, Hâmîd Abdulkadir, Muhammed 'Alî en-Neccâr, **el-Mu'cemü'l-Vasît**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1989, madde: "c-h-l", s. 144; Şevkî Dayf, **Târîhü'l-Edebi'l-'Arabî**, "el-'Asru'l-Câhili" Dârü'l-Me'ârif, Kahire, c. I. s. 39; Demirayak, **Arap Edebiyatı Tarihi-I Cahiliye Dönemi**, s. 9.

⁷ Cahiliye kavramı için bkz.: Demirayak, **Arap Edebiyatı Tarihi-I Cahiliye Dönemi**; Levent Çavuş, **Kavramsal ve Tarihsel Açından "Cahiliye"**, Milet ve Nihal, 13 (1) 2006 doi:10. 17131/milelnihal. 24341.

⁸ İbn Manzûr, **Lisânü'l-'Arab**, madde: "c-h-l", c. XI, s. 130; İbn Sîde, **el-Muhkem ve'l-Muhîtu'l-'A'zam**, madde: "c-h-l", c. IV, 165.

⁹ İbn Manzûr, **Lisânü'l-'Arab**, madde: "c-h-l", c. XI, s. 130.

¹⁰ İbn Düreyd, **Cemheretü'l-Luga**, c. I, s. 494.

¹¹ ; İbrâhîm Mustafâ, Ahmed Hasan ez-Zayyât, Hâmîd Abdulkadir, Muhammed 'Alî en-Neccâr, **el-Mu'cemü'l-Vasît**, madde: "c-h-l", s. 144.

¹² Şevkî Dayf, **Târîhü'l-Edebi'l-'Arabî**, c. I. s. 39.

¹³ Mustafa Fayda, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, madde "Câhiliye" İstanbul, 1993, VII, s. 17.

¹⁴ Huseyn 'Alî el-Hindâvî, **el-Edebu ve'n-Nakdu ve'l-Hikmetü'l-'Arabiyetu fi'l-'Asri'l-Câhili**, c. II, s. 127; Hannâ el-Fâhûrî, **Târîhü'l-Edebi'l-'Arabî**, Dârü'l-Yûsuf li't-Tibâ'ati ve'n-Neşri ve't-Tevzî', Beyrut, s. 128; Mârûn 'Abbûd, **Edebi'l-'Arab**, Muessesetu Hindâvî li't-Ta'limi ve's-Sekâfe, Kahire, 2012, s. 60.

¹⁵ el-Hindâvî, **el-Edebu ve'n-Nakdu ve'l-Hikmetü'l-'Arabiyetu fi'l-'Asri'l-Câhili**, c. II, s. 126; Mârûn 'Abbûd, **Edebi'l-'Arab**, s. 60.

¹⁶ Şevkî Dayf, **Târîhü'l-Edebi'l-'Arabî**, c. I. s. 143.

¹⁷ el-Fâhûrî, **Târîhü'l-Edebi'l-'Arabî**, s. 127.

hemen ortaya çıkan bir şey olmadığını düşünmektedir. Bu ekole göre, şiirlerine köle olmayan şairlerin, şiirlerinde yükselme olanağı yoktur.¹⁸

Bu ekolün ortaya koyduğu kasidelere müracaat eden kişi, harika bir meziyete sahip olan bir sanatla karşılaşmış olur. Bu ekole mensup bazı şairlerin bir yıl uğraşp hazırlayabildikleri yıllık kasideleri de bulunmaktadır. Züheyr b. Ebi Sülmâ, bunların başında yer almaktadır. Nitekim onun havliyâtla ifade edilen bazı kasidelerinin şiir yapısının tamamlanabilmesi için üzerinde bir yılın geçtiği ifade edilmektedir. Bu sebeple onun söz konusu kasideleri, hem şekil hem de mana bakımından en yüksek seviyede olmuştur.¹⁹

Evsiiye şiir ekolü, cahiliye dönemi Arap kasidesinin inşasında Arap şiirinin stiline uygun hareket etmek suretiyle şiirlerin biçim ve şekline çok önem veriyordu. Bu ekole mensup şairler, şiirlerinde geçen ve Arap şiir zevkine muhalif olan sözcükleri çıkartmak ve kasidelerini güzelleştiren sözcükleri ilave etmek suretiyle şiirlerini sürekli düzeltmeye tabi tuttuklarından dolayı onlara muhekkikûn (oymacılar) şairler de denilmiştir. Bu şairler, kendilerinden sonra gelen çoğu şair tarafından sürekli taklit edilmeye çalışılmış ve şiirle ilgili ortaya koydukları edebi tenkit ve dilsel üslubun etkisi günümüze kadar devam etmiştir.²⁰

Ebû ‘Amr eş-Şeybâni (ö. 213/828) bu ekole mensup şairler ve onların ortaya koydukları şiirlerle ilgili şunları ifade etmiştir: “Bu şairler, şiirlerini inşad ettikten sonra hata yapma kaygısıyla üzerinde uzun bir zaman düşünerek söyledikleri şiirlerin sözcüklerinde değişiklikler yaparlardı. Örneğin bu ekole mensup bazı şairlerin havliyât ile ifade edilen yıllık kasidelerini söyledikten sonra onları yeniden gözden geçirmek, olgunlaştırmak ve süslemek amacıyla bazen bir yıl, bazen de bir yıldan daha fazla bir süreyle bekletiyorlardı. Bu sebeple söz konusu şairlere “‘Abîdu’ş-şiir” (şiirin köleleri) ve onların mensup oldukları ekole de “‘Abîdu’ş-şiir” ekolü denilmiştir.”²¹

Eski dönemlerde Evsiyye şiir ekolünün dışında başka şiir ekollerinden de söz etmek mümkündür. Nitekim bunlardan biri Medine şiir ekolüdür. Bu ekol, Kays b. el-Hatîm (ö. m. 620), Ka’b b. Mâlik (ö. 50/670), ‘Abdullâh b. Revâha (ö. 8/629) ve İslamiyet’ten sonra yetişen Medineli bir grup şairden oluşmaktaydı. Bunlardan biri de Mekke şiir ekolüdür. Cahiliye döneminde kendilerinden söz edilmeyen bu ekol, Kureyşliler’in Hz. Peygambere karşı şiddetleri arttığı sırada Mekke’de ortaya çıkmış bir grup şairden oluşuyordu. Bu şiir ekolü, İslamiyet’ten sonra Ömer b. Ebî Rebîa (ö. 93/711) ve el-‘Arcî tarafından temsil ediliyordu. Diğer bir şiir ekolü de çölde vücut bulup Evsiyye şiir ekolüyle yarış içinde olan eş-Şemmâs adındaki şairin liderlik ettiği ekoldür. Bu ekollerin dışında bazı kabilelere mensup şairlerin birbirinden şiir rivayet etmek yoluyla oluşturdukları şiir ekollerinden de söz etmek mümkündür.²²

¹⁸ Muhammed Ahmed Ebû Zeyd, *et-Tevcihü'l-Belâgî li'l-Maîbi min Şi'ri en-Nâbigatu'z-Zubyânî*, el-Mecelletu'l-İlmiyye, Külliyyetu'l-Lûgati'l-Arabiyye, Asyût, Sayı, 30, cüz, 3, 2011, 1917.

¹⁹ el-Hindâvî, *el-Edebu ve'n-Nakdu ve'l-Hikmetu'l-'Arabiyyetu fi'l-'Asri'l-Câhili*, c. II, s. 127.

²⁰ el-Hindâvî, *el-Edebu ve'n-Nakdu ve'l-Hikmetu'l-'Arabiyyetu fi'l-'Asri'l-Câhili*, c. II, s. 127.

²¹ Ebû ‘Amr eş-Şeybâni, *Şerhü'l-Mu'allakâti'Tis*, thk. 'Abdulmecid Hemo, Muessesetu'l-A'lemi li'l-Matbû'ât, Beyrut, 2001, s. 179.

²² Taha Huseyn, *Fi'l-Edebi'l-Câhili*, III. Baskı, Kahire, 1933, s. 282-283.

Evsiiye şiir ekolünün şiir konusunda diğer şiir ekollerine göre ne kadar titiz olduklarını anlamak için bu ekole mensup şairlerden Müslim b. Velid (ö. 208/823) ile Ebü'l-'Atâhiye (ö. 210/825) arasında geçen şu diyaloga kulak vermek yeterli olacaktır: Bir gün Ebü'l-'Atâhiye, Müslim b. Velid'le karşılaşır. Ebü'l-'Atâhiye, ona "ey Müslim senin şiirlerinin azlığı seni ayıplıyor, çünkü sen yılda sadece bir veya iki kaside nazmediyorsun, oysa ben neredeyse günde bir kaside nazmediyorum" demesi üzerine Müslim ona cevaben şunları söyler: "Eğer ben senin söylediğin şiirler gibi şiir inşad etmek istersem benim bütün sözlerim şiir olacaktır. Fakat benim söylediğim şu:

مُوفٍ عَلَى مُهَجٍ فِي يَوْمٍ ذِي رَهْجٍ ... كَأَنَّهُ أَجَلَ يَسْعَى إِلَى أَمَلٍ

"Ecelin emele yürüdüğü gibi o (şahıs) da toz ve dumanlı bir günde (savaş gününde) canları alır" şiirim benzerini söylemen için sana ömrün boyunca bir fırsat veriyorum" der.²³

3. Evsiyye Ekolü Şiirlerinin Edebi ve Sanatsal Özellikleri

Evsiiye şiir ekolü, hayal ile hissiyatı bir arada buluşturan gerçeklere dayalı realist bir ekoldür. Bu ekolde tabii ve hissi olgulardan esinlenmiş olan edebi ve sanatsal güzellik, ruhun derinliklerine inmekte ve içindeki sırları çözmektedir. Bu ekolde beşerin dâhili hallerinden, fikir ve hikmetlerinden bahseden bazı sözler olmuş ise de bu sözler, onların sadece hissi unsurlarından oluşan kısmını tasvir etmektedir.²⁴

Evsiiye şiir ekolünde itkân, teenni ve tefekkürle beraber şiir sanatına verilen önem, şiirin gözden geçirilip düzeltilmesi için sarf edilen aşırı emek ve çaba, onun uğruna çekilen meşakkat ve zorluklar, bu şiir ekolünün öne çıkan bazı özellikleridir.²⁵ Bu ekolün şiirlerinde tercih edilen lafız ve anlamlarda seçicilik ön plana çıktığı için bu ekolün temel hedefi sanat olmuştur.²⁶

Bu ekolde öne çıkan ve dikkat çeken şu iki temel özellik bulunmaktadır. Birincisi, şiir sanatındaki teenni ve itkan, ikincisi ise şiirlerinde geniş bir şekilde ele alınan ve yayın olarak kullanılan teşbih sanatıdır.²⁷

4. Ekolün Meşhur Şairleri

Günümüze kadar etkisi devam eden Evsiye şiir ekolünün birinci üstadı Evs b. Hacer, ikinci üstadı Züheyr b. Ebî Sülmâ, Üçüncü üstadı ise Hutay'e olduğu kimi edebiyatçılar tarafından ifade edilmiştir.²⁸ Cahiliye döneminde birbirinden şiir rivayet eden şair raivilerinin tabaka ve halkaları bulunuyordu. Bu ravi halkalarından her biri kendisinden önceki halkadan rivayet ettiği şiirleri, kendisinden sonra gelen halkaya teslim etmeye çalışırdı.²⁹ Konuyla ilgili rivayetler, Züheyr b. Ebî Sülmâ'nın, Evs b. Hacer'in, Hutay'e'nin de Züheyr b.

²³ Ebü 'Amr eş-Şeybanî, *Şerhu'l-Mu'allakâti'Tis'*, s. 179-180.

²⁴ Hannâ el-Fâhûrî, *Târihu'l-Edebi'l-'Arabî*, s. 127.

²⁵ Selmâ Süleymân Ahmed, *es-Sûretü'l-Fenniye fi Mu'allakati Züheyr b. Ebî Sülmâ*, Hartum Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yüksek Lisans Bölümü, 2008, s. 26.

²⁶ el-Hindâvî, *el-Edebu ve'n-Nakdu ve'l-Hikmetü'l-'Arabiyetu fi'l-'Asri'l-Câhili*, c. II, s. 128.

²⁷ Selmâ Süleymân, *es-Sûretü'l-Fenniye fi Mu'allakati Züheyr b. Ebî Sülmâ*, 2008, s. 26.

²⁸ Taha Huseyn, *Fi'l-Edebi'l-Câhili*, s. 282.

²⁹ Şevkî Dayf, *Târihu'l-Edebi'l-'Arabî*, c. I. s. 142.

Ebî Sulmâ'nın ravisi olduğu ve Ka'b b. Züheyr'in de babasından şiir öğrendiğini zikretmektedir.³⁰

4.1. Evs b. Hacer et-Temîmî (ö. m. 620)

Aslen Bahreynli olup Temîm kabilesine mensup olan Evs b. Hacer, miladi 530 yılında dünyaya gelmiştir.³¹ Cahiliye dönemin en büyük şairlerinden olan Evs b. Hacer'in nesebiyle ilgili ihtilaftan dolayı onun hal tercümesini veren bazı kaynaklar, nesebiyle ilgili her hangi bir bilgi vermemiştir.³² Nesebiyle ilgili malumat veren kaynaklar ise bu hususta birbirinden farklı bilgiler vermişlerdir. Nitekim kimi kaynaklar onu, Ebû Şüreyh Evs b. Hacer b. 'Attâb et-Temîmî şeklinde tanıtırken³³, bazı kaynaklar da onun, Evs b. Hacer b. Mâlik b. Hazn b. 'Ukeyl b. Halef b. Numeyr olduğunu zikretmiştir.³⁴ Bir kaynakta ise onun nesebi, Evs b. Hacer b. 'Attâb b. 'Abdullâh b. 'Adiyy b. Numeyr b. Useyyid b. 'Amr b. Temîm şeklinde yer almıştır.³⁵

Evs b. Hacer, gezgin bir şair olması nedeniyle gezgin anlamında olan cevval lakabıyla tanınmıştır.³⁶ Uzun bir süre yaşayan ancak İslam dönemine yetişmeyen Evs b. Hacer, hayatının büyük bir bölümünü çağdaşı olan Arap Meliki Amr b. Hind'in yanında Hire'de geçirmiştir. Züheyr b. Ebî Sülâmâ'nın Annesiyle evlenmiş olan Evs b. Hacer, kadınlara tutkun ve âşık bir şair olarak tanınmıştır.³⁷

Cahiliye döneminin seçkin şairlerinden olan Evs b. Hacer, şiir konusundaki titiz davranışları, şiir sanatındaki mahareti ve bunların yanında yaratılıştan sahip olduğu üstün meziyetleriyle bu sanatta yeni bir çığır açmış ve Evsîye şiir ekolü gibi önemli bir ekolünün şiire dair temel ilke ve prensiplerini ortaya koymuştur. Onun büyük ustalık ve özveriyle hazırladığı şiirleri, kendisinden sonra gelen birçok şair için ilham kaynağı olmuştur. Dilcilerin Evs b. Hacer'in şiir sanatındaki yeriyle ilgili yaptıkları açıklama ve değerlendirmelere bakıldığında onun ne denli büyük bir şair olduğu anlaşılacaktır. Nitekim İbn Sellâm el-Cumahî (ö. 231/846) onu, ikinci tabakanın başında saymış³⁸, İbn Habîb (ö. 245/860), onun cahiliye döneminin büyük şairlerinden olduğunu söylemiş, Ebû 'Ubeyde et-Teymî (ö. 209/824), Evs'i Hutay'e ve Nâbiga el-Ca'dî (ö. 65/685) ile bir tutarak onun üçüncü tabakadan olduğunu zikretmiş, Ebû 'Amr b. 'Alâ (ö. 154/771), Evs b. Hacer'in Mudar kabilesinin en seçkin şairi olduğunu ifade etmiş, ancak ondan sonra gelen Nâbiga ez-Zübyânî ile Züheyr b.

³⁰ Şevki Dayf, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî*, c. I. s. 142, *el-Fennu ve Mezâhibuhu fi'l-Edebi'l-'Arabî*, Dârü'l-Me'ârif, Kahire, 1960, s. 25; Taha Huseyn, *Fi'l-Edebi'l-Câhili*, s. 284; el-Hindâvî, *el-Edebu ve'n-Nakdu ve'l-Hikmetü'l-'Arabiyetu fi'l-'Asri'l-Câhili*, c. II, s. 126.

³¹ Hayruddin ez-Zirikli, el-A'lâm, Dârü'l-İlmi li'l-Melâyin, Beyrut, 1986, c. II, s. 31; Fuat Sezgin, *Târîhü't-Turâsi'l-'Arabî*, Çev. Mahmût Fehmî Hicâzî, Tab' ve'n-Neşr: İdâretü's-Sekâfeti ve'n-Neşr bicâmi'âti'l-İmâm Muhammed b. Sü'ûd el-İslâmiyye, Suudi Arabistan, 1991, c. II, 112; 'Umer Ferruh, *Târîhü'l-Edebi'l-'Arabî*, Dârü'l-İlmi li'l-Melâyin, Beyrut, 1981, c. I, s. 170; Carl Brockelmann, *Târîhü'l-Edebi'l-'Arabî*, Çev. 'Abdulhalim Neccâr, Dârü'l-Me'ârif, Kahire, c. I, s. 112.

³² 'Abdulkâdir b. 'Umer el-Bağdâdî, *Hizânetü'l-Edeb*, thk. 'Abdusselâm Muhammed Hârûn, Mektebetü'l-Hâncî, Kahire, 1997, c. IV, s. 379.

³³ İbn Kuteybe, *eş-Şi'ru ve'su'arâ*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir, Dârü'l-Me'ârif, Kahire, c. I, s. 202; Hayruddin ez-Zirikli, *el-A'lâm*, c. II, s. 31; Fuat Sezgin, *Târîhü't-Turâsi'l-'Arabî*, c. II, 112.

³⁴ Ebû'l-Farac 'Alî b. el-Huseyn el-Asfahâni, *Kitâbu'l-Eğâni*, thk. İhsân 'Abbâs, İbrâhîm es-Se'âfin, Bekr 'Abbâs, Dâru Sâdir, Beyrut, 2002, c. XI s. 47.

³⁵ Muhammed b. Sellâm el-Cumahî, *Tabakâtu Fuhûli's-Su'arâ*, Okuma ve Şerh, Mahmûd Muhammed Şâkir, Dâru'l-Medenî, Cidde, c. I. s. 97.

³⁶ Fuat Sezgin, *Târîhü't-Turâsi'l-'Arabî*, c. II, 112.

³⁷ Hayruddin ez-Zirikli, *el-A'lâm*, c. II, s. 31.

³⁸ İbn. Sellâm el-Cumahî, *Tabakâtu Fuhûli's-Su'arâ*, c. I. s. 97.

Ebî Sülmâ'nın onu geride bıraktığını belirtmiştir.³⁹ Temîm (ö. 70/689) ise Evs'i bütün Arap şairlerinden üstün tutmuştur.⁴⁰

Şiir sanatını iyi bilen 'Amr b. Mu'âz'a, en iyi şairin kim? olduğu sorulmuş o, Evs b. Hacer'dir, diye cevap verdikten sonra Evs'in, Akla uygun şiir söyleyen güzel ahlaki çokça öven, hayvan ve silahları en güzel şekilde tasvir eden ve anlamların inceliklerinde öncü bir şair olduğunu söylemiştir.⁴¹ Asmaî (ö. 216/831), Evs'in Fedâle b. Kelede'yi hayatta iken övdüğü ve öldükten sonra da andığı mersiyesinin girişinden daha güzel bir mersiye girişi duymadığını kaydettikten sonra onun Züheyr b. Ebî Sülmâ'dan daha iyi bir şair olduğunu belirtmiş fakat Nâbiga'nın Züheyr'e karşı boyun eğdiğini ifade etmiştir.⁴²

4.1.1. Divanı

Evs b. Hacer'in Züheyr b. Ebî Sülmâ tarafından rivayet edilen bir divanı bulunmaktadır. İki rivayetinden biri Asmaî'ye, diğeri ise Ebû 'Ubeyde et-Teymî'ye ait olan bu divanı, 1892 yılında ilk defa Rudolf Gayer (1861-1929) tarafından derlenerek Almanca'ya tercüme edilmiş ve Muhammed Yûsuf Necm (ö. 1430/2009)'in şarh ve tahkikiyle Beyrut'ta basılmıştır.⁴³

Cahiliye döneminin büyük şairlerinden olan Evs b. Hacer, şiirlerini gözden geçiren ve düzeltmeye tabi tutan en seçkin şairlerden biridir. Aşık ve kadınlara tutkun olan bu şair, aşk ve sevgiye dair güzel şiirleri nazmetmiş av, hayvan ve silah tasvirleriyle şöhret bulmuştur. Mersiyelerde çok başarılı bir şair olan Evs, şöhret ve kazanç elde etmek için methiyeler düzenlemiş, hikmete ve özellikle güzel ahlaka dair çok güzel şiirler söylemiştir.⁴⁴ Şiirlerinde hikmet, güzel ahlak, yumuşaklık⁴⁵, akıl ile mantık hakim olmuştur.⁴⁶

Evs b. Hacer'e ait şiirlere bakıldığında onların çöl hayatıyla ilgili güçlü bir bağlantısı olduğu görülecektir. Nitekim çöl, bedevi hayata ait düşünceleri ona ilham etmiş, hayal gücünü parlatmış, sözlerini sertlik ve kabalığın dokusuyla düzlemiştir. Hayalinde, bedevi hayatının bir ürünü olma ihtimali olmakla beraber kendine özgü bir düşüncesi oluşmuştu. O da hissiyat ile maddiyete dayanan bir düşünce idi. Hayalleri hislerine sıkı sıkıya bağlı olan Evs b. Hacer'in şiirlerindeki tasvirler, maddi hisslere dayalı ve açık olmuştur.⁴⁷

4.1.2. Şiir Sanatı

Evs b. Hacer, şiir sanatına dair şu iki temel özelliği bir arada bulunduran bir şairdir:

Birincisi, duygulardan ciddi bir şekilde etkilenen ve maddi hislere dayanan bir hayale sahip olan bir şairdi. İkincisi ise o, şiiri kendine meslek ve sanat edinen bir usta ve şairin

³⁹ İbn. Sellâm el-Cumahî, **Tabakâtu Fuhûlî's-Şu'arâ**, c. I, s. 97; el-Asfahâni, **Kitâbü'l-Eğâni**, c. XI s. 47; İbn Kuteybe, **eş-Şi'ru ve'su'arâ**, c. I, s. 205; Fuat Sezgin, **Târihü't-Turâsi'l-'Arabî**, c. II, 112-113; Hüseyin Varol, "Evs b. Hacer" TDV İslam Ansiklopedisi İstanbul, 1995, c. XI, s. 542.

⁴⁰ el-Bağdâdi, **Hizânetü'l-Edeb**, c. IV, s. 379.

⁴¹ İbn Kuteybe, **eş-Şi'ru ve'su'arâ**, c. I, s. 202-207; el-Bağdâdi, **Hizânetü'l-Edeb**, c. IV, s. 379; Fuat Sezgin, **Târihü't-Turâsi'l-'Arabî**, c. II, 112-113; Varol, "Evs b. Hacer" **DİA**, c. XI, s. 542.

⁴² İbn Kuteybe, **eş-Şi'ru ve'su'arâ**, c. I, s. 202-207; Fuat Sezgin, **Târihü't-Turâsi'l-'Arabî**, c. II, 112-113; Varol, "Evs b. Hacer" **DİA**, c. XI, s. 542.

⁴³ Corci Zeydan, **Târihü'l-Âdâbi'l-Lugati'l-'Arabiyye**, Muessesetu Hindâvi li't-Ta'limi ve's-Sekâfe, Mısır, 2012, s. 184; Fuat Sezgin, **Târihü't-Turâsi'l-'Arabî**, c. II, 114-115; 'Umer Ferruh, **Târihü'l-Edebi'l-'Arabî**, c. I, s. 172; Varol, "Evs b. Hacer" **DİA**, c. XI, s. 542.

⁴⁴ 'Umer Ferruh, **Târihü'l-Edebi'l-'Arabî**, c. I, s. 170; Varol, "Evs b. Hacer" **DİA**, c. XI, s. 542.

⁴⁵ Hayruddin ez-Zirikli, **el-A'lâm**, c. II, s. 31.

⁴⁶ İbn Kuteybe, **eş-Şi'ru ve'su'arâ**, c. I, s. 202-207; el-Bağdâdi, **Hizânetü'l-Edeb**, c. IV, s. 379; Fuat Sezgin, **Târihü't-Turâsi'l-'Arabî**, c. II, 112-113; Varol, "Evs b. Hacer" **DİA**, c. XI, s. 542.

⁴⁷ Hannâ el-Fâhûri, **Târihü'l-Edebi'l-'Arabî**, s. 127.

okutulan ve öğretilen bir sanat olduğunu düşünen bir sanatçıydı. O, aynı zamanda bu sanatı özenle inşa eden, onda uzun süre düşünen ve onun inşası ve tasavvuru sürecinde uzun bir zaman harcayan bir şairdi. Bu nedenle onun dilinden, kaynağı bol olan bir suyun pınarından aktığı gibi, şiir akıyordu.⁴⁸ Evs b. Hacer'in sahip olduğu bu iki meziyetinin birbirinden farklı olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Nitekim birincisi, onun iradesi dışında oluşan ve yaradılışla var olan bir meziyet iken, ikincisi ise şairin isteğiyle oluşan iradeye dayalı bir meziyettir.⁴⁹

Evs b. Hacer'in şiir sanatında sahip olduğu üstün meziyetlerini iyi bir şekilde anlayabilmek için onun divanına göz atmak gerekir. Burada, onun bulutların tasviriyle ilgili nazmettiği kasidesinden şu üç beyit örnek olarak ele alınıp incelenecektir.⁵⁰:

دَانِ مُسِئٌ فُوَيْقَ الْأَرْضِ هَيْدَبُهُ يَكَادُ يَدْفَعُهُ مَنْ قَامَ بِالرَّاحِ
كَأَنَّمَا بَيْنَ أَعْلَاهُ وَ أَسْفَلِهِ رَيْطٌ مُنْشَرَّةٌ أَوْ ضَوْءٌ مُصْبِحِ
فَمَنْ بِمَخْفِيهِ كَمَنْ يَنْجُوهُ وَ الْمُسْتَكِينُ كَمَنْ يَمْشِي بِقُرُوحِ

“Bu bulut çok alçaktır, onun uzantıları da yere o kadar yakındır ki ayağa kalkın kişi onu elin kefesiyile ite bilir.

Onun (bulutun) yukarı ile aşağıya dağılmış kısımları arasında sanki yere serilmiş yorgan veya lamba ışığı vardır.

(Bu buluttan öyle çok yağmur yağıyor ki) Onun tam altında kalan kişi ile onun kenarında kalan kişi arasında fark yoktur. Onun altında duran kişi ile çölde yürüyen kişi arasında da bir fark yoktur.”

Evs b. Hacer, birinci beyitte bulutu tasvir ederken, onun yere yakın olduğunu ve ayakta olan kişinin elleriyle onu itebileceğini söyleyerek, buluta hissi ve maddi bir şekil vermiştir.

Şair ikinci beyitte ise gözle görünen iki maddi teşbih kullanmıştır. Birincisinde bulutların arasını yere serilmiş yorgana benzetirken, ikincisinde ise onu lambanın ışığına teşbih etmiştir. Şair üçüncü beyitte de duyuşsal ve maddi benzetmelere başvurmuştur.

Görüldüğü gibi Evs b. Hacer, bu şiirlerinde bir yandan hissi ve maddi tasvirlerle başvururken, değer yandan da onları en güzel bir şekilde inşad etmek için gayret sarf etmiştir.

4.2. Züheyr b. Ebî Sülmâ el-Müzenî (ö. m. 627)

Milattan sonra 530 yılında Necid'de dünyaya gelen Züheyr⁵¹, Muder kabilesinin Müzeyne koluna mensup olan bir şairdir.⁵² Ebû Sülmâ künyesiyle meşhur olan babasının adı, Rebî'a b. Riyâh'tır.⁵³ Gatafân kabilesinden olan annesi ise şair Beşâme b. Gadîr'in kız

⁴⁸ Taha Huseyn, **Fi'l-Edebi'l-Câhilî**, s. 287.

⁴⁹ Taha Huseyn, **Fi'l-Edebi'l-Câhilî**, s. 287-288.

⁵⁰ Evs b. Hacer, **Divânu Evs b. Hacer**, Tahkik ve Şerh, Muhammed Yûsuf Necm, Dâru Beyrut, Beyrut, 1980, s. 15-16.

⁵¹ Ebû 'Abdillâh el-Huseyn b. Ahmed b.el-Huseyn ez-Zevzenî, **Şerhü'l-Mu'allekâti'l-Aşr**, Dâru Mektebeti'l-Hayât, Beyrut, 1983, s. 127; Süleyman Tülücü, “Züheyr b. Ebî Sülmâ” **TDV Diyanet İslam Ansiklopedisi**, Ankara: TDV Yayınları, 2013, XI, s. 556-558.

⁵² el-Bağdâdî, **Hizânetü'l-Edeb**, c. II, s. 332; ez-Zevzenî, **Şerhü'l-Mu'allekâti'l-Aşr**, s. 127; Hayruddîn ez-Zirikli, **el-A'lâm**, c. III, s. 52; Şevki Dayf, **Târihü'l-Edebi'l-Arabî**, c. I, s. 300; Hannâ el-Fâhûrî, **Târihü'l-Edebi'l-Arabî**, s. 149; Tülücü, “Züheyr b. Ebî Sülmâ” **DİA**, XI, s. 556-558.

⁵³ İbn Kuteybe, **eş-Şi'ru ve'su'arâ**, c. I, s. 141; İbn Sellâm el-Cumahî, **Tabakâtu Fuhûli's-Şu'arâ**, c. I, s. 41; el-Asfahânî, **Kitâbü'l-Eğâni**, c. X, s. 226; el-Bağdâdî, **Hizânetü'l-Edeb**, c. II, s. 332; ez-Zevzenî, **Şerhü'l-Mu'allekâti'l-**

kardeşi olup adı Ümmü 'Amr'dır.⁵⁴ Babası erken yaşlarında vefat edince annesi şair Evs b. Hacer'le evlenmesi üzerine Züheyr, kardeşleriyle birlikte dayısı Beşâme b. Gadîr'in himayesine alınmıştır. Ganimet dağıtımına itiraz ederek kabilesinden kızgın olarak ayrılan Züheyr, şiirlerinde Müzeyne kabilesine mensup hiç kimseye atıfta bulunmamıştır.⁵⁵ İlk evliliği Ümmü Evfâ ile olmuş, ondan olan çocukları küçük yaşlarında vefat etmiştir.⁵⁶ İkinci evliliği ise Benî Süheym kabilesinden olan Kebşe bint 'Ammar ile olmuş ve ondan birer şair olan Ka'b ile Buceyr ve genç yaşta vefat eden Sâlim adında erkek çocukları olmuştur.⁵⁷ O, İslam dönemine idrak etmemiş, fakat oğulları Ka'b ile Buceyr, bu döneme yetişip Müslüman olmuşlardır.⁵⁸ Lider, zengin, yumuşak huylu ve takva ile bilinen Züheyr, şiirlerinde en çok Sinan b. Herim'i övmüştür.⁵⁹

Mu'allaka şairleri arasında önemli bir yere sahip olan Züheyr, İmruülkays (ö. 540) ve Nâbîga ez-Zübânî ile birlikte cahiliye döneminin üç büyük şairlerinden biri olarak kabul edilmiştir. Methettiği kişileri abartı ve yalandan uzak gerçek sıfatlarıyla övdüğü, garip kelimelere başvurmaktan uzak durduğu ve anlaşılması zor olan sözcükleri kullanmasından sakındığı için Hz. Ömer (ö. 23/644) tarafından şairlerin şairi vasfıyla nitelendirilmiştir.⁶⁰ Aile bireyleri arasında çok sayıda şair yetişmiş olan Züheyr, bazı âlimler tarafından cahiliye döneminin en iyi şairi olarak kabul edilmiştir.⁶¹

Meşhur şiar Hutay'e tarafından benzeri olmayan bir şair olarak nitelendirilmiş olan Züheyr, şiir sanatında bilgi sahibi olan Kudâme b. Mûsâ tarafından diğer şairlerden üstün tutulmuştur.⁶² Birinci tabaka şairlerinden olan Züheyr⁶³, hikmet, güzel ahlak ve zühtle ilgili şiirleriyle meşhur olmuştur.⁶⁴ Üvey babası Evs b. Hacer'in onun iyi bir şair olarak yetişmesinde büyük katkısı olduğu gibi⁶⁵ akıl, azim ve hikmet sahibi olan dayısı Beşâme b.

Aşr, s. 127; Fuat Sezgin, **Târihü't-Turâsi'l-'Arabî**, c. II, 19; Şevki Dayf, **Târihü'l-Edebi'l-'Arabî**, c. I. s. 300; Hannâ el-Fâhûrî, **Târihü'l-Edebi'l-'Arabî**, s. 149; Tülücü, "Züheyr b. Ebî Sulmâ" **DİA**, XI, s. 556-558.

⁵⁴ el-Asfahâni, **Kitâbü'l-Eğâni**, c. X, s. 226; Şevki Dayf, **Târihü'l-Edebi'l-'Arabî**, c. I. s. 300; Hannâ el-Fâhûrî, **Târihü'l-Edebi'l-'Arabî**, s. 149; Tülücü, "Züheyr b. Ebî Sulmâ" **DİA**, XI, s. 556-558.

⁵⁵ el-Asfahâni, **Kitâbü'l-Eğâni**, c. X, s. 228; Şevki Dayf, **Târihü'l-Edebi'l-'Arabî**, c. I. s. 300; Butrus el-Bustânî, **Udebâu'l-'Arab fi'l-Câhiliyeti ve Sadri'l-İslâm**, Muessesetu Hindâvi li't-Ta'lîmi ve's-Sekâfe, Kahire, 2014, s. 118; Selmâ Süleymân, **es-Süretü'l-Fenniye fi Mu'allakati Züheyr b. Ebî Sulmâ**, s. 8-9; Tülücü, "Züheyr b. Ebî Sulmâ" **DİA**, XI, s. 556-558.

⁵⁶ Selmâ Süleymân, **es-Süretü'l-Fenniye fi Mu'allakati Züheyr b. Ebî Sulmâ**, s. 11; Hannâ el-Fâhûrî, **Târihü'l-Edebi'l-'Arabî**, s. 149; Şevki Dayf, **Târihü'l-Edebi'l-'Arabî**, c. I. s. 302; Butrus el-Bustânî, **Udebâu'l-'Arab fi'l-Câhiliyeti ve Sadri'l-İslâm**, s. 118; Tülücü, "Züheyr b. Ebî Sulmâ" **DİA**, XI, s. 556-558.

⁵⁷ el-Asfahâni, **Kitâbü'l-Eğâni**, c. X, s. 244-245; Şevki Dayf, **Târihü'l-Edebi'l-'Arabî**, c. I. s. 302; Hannâ el-Fâhûrî, **Târihü'l-Edebi'l-'Arabî**, s. 149; Butrus el-Bustânî, **Udebâu'l-'Arab fi'l-Câhiliyeti ve Sadri'l-İslâm**, s. 118; Selmâ Süleymân, **es-Süretü'l-Fenniye fi Mu'allakati Züheyr b. Ebî Sulmâ**, s. 11-12; Tülücü, "Züheyr b. Ebî Sulmâ" **DİA**, XI, s. 556-558.

⁵⁸ İbn Kuteybe, **eş-Şi'ru ve'su'arâ**, c. I, s. 202-207; el-Bağdâdî, **Hizânetü'l-Edeb**, c. IV, s. 379; Fuat Sezgin, **Târihü't-Turâsi'l-'Arabî**, c. II, s. 112-113; Selmâ Süleymân, **es-Süretü'l-Fenniye fi Mu'allakati Züheyr b. Ebî Sulmâ**, s. 13; Tülücü, "Züheyr b. Ebî Sulmâ" **DİA**, XI, s. 556-558.

⁵⁹ el-Asfahâni, **Kitâbü'l-Eğâni**, c. X, s. 238-241; ez-Zevzenî, **Şerhü'l-Mu'allekâti'l-Aşr**, s. 128; Tülücü, "Züheyr b. Ebî Sulmâ" **DİA**, XI, s. 556-558.

⁶⁰ Bkz.: el-Asfahâni, **Kitâbü'l-Eğâni**, c. X, s. 226-246; el-Bağdâdî, **Hizânetü'l-Edeb**, c. II, s. 332-233; Bkz.: s. 52-6; İbn Reşik el-Kayravânî, **el-'Umde fi Mahâsi's-Şiiri ve Âdâbihi**, s. 52-54; 'Umer Ferruh, **Târihü'l-Edebi'l-'Arabî**, c. I, s. 195; Fuat Sezgin, **Târihü't-Turâsi'l-'Arabî**, c. II, 20; Tülücü, "Züheyr b. Ebî Sulmâ" **DİA**, XI, s. 556-558.

⁶¹ Bkz.: el-Asfahâni, **Kitâbü'l-Eğâni**, c. X, s. 226-246; el-Bağdâdî, **Hizânetü'l-Edeb**, c. II, s. 332-233; Hayruddin ez-Ziriklî, **el-A'lâm**, c. III, s. 52; Fuat Sezgin, **Târihü't-Turâsi'l-'Arabî**, c. II, s. 19-20; Tülücü, "Züheyr b. Ebî Sulmâ" **DİA**, XI, s. 556-558.

⁶² Bkz.: İbn Kuteybe, **eş-Şi'ru ve'su'arâ**, c. I, s. 137-153; Tülücü, "Züheyr b. Ebî Sulmâ" **DİA**, XI, s. 556-558.

⁶³ İbn. Sellâm el-Cumâhî, **Tabakâtu Fuhûli's-Şu'arâ**, c. I. s. 51; Tülücü, "Züheyr b. Ebî Sulmâ" **DİA**, XI, s. 556-558.

⁶⁴ ez-Zevzenî, **Şerhü'l-Mu'allekâti'l-Aşr**, s. 130-131; Tülücü, "Züheyr b. Ebî Sulmâ" **DİA**, XI, s. 556-558.

⁶⁵ 'Umer Ferruh, **Târihü'l-Edebi'l-'Arabî**, c. I, s. 195; Tülücü, "Züheyr b. Ebî Sulmâ" **DİA**, XI, s. 556-558.

Gadîr'in de bu hususta büyük bir rolü olmuştur.⁶⁶ Zühêyr, Hz. Ömer, Hz. Osman (ö. 35/656) ve Abdulmelik'in de aralarında bulunduğu bazı halifelerin ihtiram ve takdirlerine mazhar olmuştur. Cerîr (ö. 110/728) ise onun cahiliye döneminin en iyi şairi olduğunu söylemiştir.⁶⁷

4.2.1. Mu'allakâsı

Zühêyr'e büyük bir şöhret kazandıran ve tavîl bahir üzerine nazmedilen "mim" kafiyeli mu'allakâsı, atmış dört beyitten oluşmaktadır. Mu'allakâsı, aralarında Zevzenî (ö. 486/1093) ve et-Tebrîzî (ö. 502/1009)'nin de bulunduğu birçok kişi tarafında tahlil ve şerh edilmiştir. Mu'allakâsı, gerek diğer mu'allakâlar içinde gerekse müstakil olarak değişik yerlerde basılmış, Türkçe⁶⁸, Latince, İngilizce ve Fransızca gibi birçok dünya diline tercüme edilmiştir.⁶⁹ İki ana bölümden oluşan bu mu'allakâsının bir kısmı, şairin sevgilisinin kalıntılarını tasvir eden gazel şiirlerinden meydana gelirken, diğer kısmı ise barışa dair şiirlerinden oluşmaktadır.⁷⁰

Zühêyr'in şiirlerini ihtiva eden büyük bir divanı da mevcuttur. Biri Muhelhil'in hattıyla yazılmış olan bu divanın iki şerhi bulunmaktadır.⁷¹ İlk defa 1870 yılında Londra'da Alwardt (1828-1909) tarafından neşredilmiş olan divanı, birçok yerde defalarca basılmıştır. A'lem eş-Şentemerî (ö. 476/1084)'nin bu divana yazmış olduğu şerhi ise Londra'da 1888 yılında ve daha sonra Mısır'da 1905 tarihinde basılmıştır.⁷²

Hikmet ve medih şiirleriyle öne çıkan Zühêyr, şiirlerinde düzgün ve sağlam bir üslup benimsemiş, mükemmel ve anlaşılır bir dil kullanmıştır.⁷³ Tavîl, vâfir, kâmil, recez ve bâsit bahirlerinde medih başta olmak üzere fahr, tasvir ve hiciv türlerinde şiirler söylemiştir.⁷⁴ Şiirleri veciz, mantıklı, hikmetli, abartı ve uydurmadan uzak gerçekçi ve eğitici.⁷⁵ Bütün şiirlerini ince bir eleştiri süzgecinden geçirdikten sonra yazan Zühêyr'in havliyat ile ifade edilen yıllık kasideleri bulunmaktadır.⁷⁶

4.2.2. Şiir Sanatı

Evs b. Hacer'in ravisi ve Evsîyye Şiir Ekolünün ikinci üstadı olan Zühêyr, ravilerin nezdinde şiir söylemekte ağır davranan bir şair olarak bilinmekteydi. Nazmetmek istediği kasideyi insanların önüne koymadan önce onun üzerine uzun süre düşünür, onu gözden geçirir ve düzeltmeye tabi tutardı. Bu sebeple o, yıllık kasideleriyle meşhur olmuştur. Zühêyr de hocası Evs gibi hayal ile hissiyatı bir arada bulunduran, şiirlerinin şekil ve biçiminde hissi duyulara dayanan bir şair idi. O, şiir konusunda teenniyle hareket eden, sabra yana tutum

⁶⁶ ; Hannâ el-Fâhûrî, **Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî**, s. 151; Tülücü, "Zühêyr b. Ebi Sûlmâ" DÎA, XI, s. 556-558.

⁶⁷ Fuat Sezgin, **Târîhü't-Turâsi'l-'Arabî**, c. II, 20.

⁶⁸ Muallakatu Türkçeye çeviren bazı yazarlar, Mehmed Şerefettin Yaltkaya, **Yedi Askı**, İstanbul, 1945, 1989; İsmet Zeki Eyuboğlu, **Yedi Askı**, Arap Şiirinin İlk Parlak Dönemi, İstanbul, 1985; Nurettin Ceviz, Kenan Demirayak, Nevzat H. Yanık, **Yedi Askı**, Arap Edebiyatının Harikaları, İstanbul, 2010.

⁶⁹ Hannâ el-Fâhûrî, **Târîhü'l-Edebi'l-'Arabî**, s. 150-151; 'Umer Ferruh, **Târîhü'l-Edebi'l-'Arabî**, c. I, s. 194-202; Tülücü, "Zühêyr b. Ebi Sûlmâ" DÎA, XI, s. 556-558.

⁷⁰ Hannâ el-Fâhûrî, **Târîhü'l-Edebi'l-'Arabî**, s. 150-151; 'Umer Ferruh, **Târîhü'l-Edebi'l-'Arabî**, c. I, s. 194-202; Tülücü, "Zühêyr b. Ebi Sûlmâ" DÎA, XI, s. 556-558.

⁷¹ el-Bağdâdî, **Hizânetü'l-Edeb**, c. II, s. 334.

⁷² Şevki Dayf, **Târîhü'l-Edebi'l-'Arabî**, c. I, s. 304; Hannâ el-Fâhûrî, **Târîhü'l-Edebi'l-'Arabî**, s. 149-150; Tülücü, "Zühêyr b. Ebi Sûlmâ" DÎA, XI, s. 556-558.

⁷³ Bkz.: Hannâ el-Fâhûrî, **Târîhü'l-Edebi'l-'Arabî**, s. 148-163; Tülücü, "Zühêyr b. Ebi Sûlmâ" DÎA, XI, s. 556-558.

⁷⁴ Bkz.: el-Asfahâni, **Kitâbü'l-Eğâni**, c. X, s. 226- 246; Tülücü, "Zühêyr b. Ebi Sûlmâ" DÎA, XI, s. 556-558.

⁷⁵ Bkz.: el-Asfahâni, **Kitâbü'l-Eğâni**, c. X, s. 226- 246; el-Bağdâdî, **Hizânetü'l-Edeb**, c. II, s. 333; Tülücü, "Zühêyr b. Ebi Sûlmâ" DÎA, XI, s. 556-558.

⁷⁶ el-Bağdâdî, **Hizânetü'l-Edeb**, c. II, s. 335; : İbn Kuteybe, **eş-Şi'ru ve's-Şu'arâ**, c. I, s. 137-153; Fuat Sezgin, **Târîhü't-Turâsi'l-'Arabî**, c. II, 20-21; Tülücü, "Zühêyr b. Ebi Sûlmâ" DÎA, XI, s. 556-558.

sergileyen ve şiiri kendine meslek ve sanat edinen bir şairdir. Onun şiir alanındaki etkisi, hocası Evs'in etkisinden daha barizdir. Nitekim onun, şiirlerinde kullandığı dil, Evs'in kullandığı dilden daha kolay olduğu gibi onun şöhreti de Evs'in şöhretinden daha yaygın olmuştur. Bu nedenle beyan alanında Züheyr'in şiirleriyle istişâd daha fazla olmuştur.⁷⁷

Züheyr'in şiir sanatında sahip olduğu bu üstün meziyetlerini iyi bir şekilde anlayabilmek için onun divanına göz atmak gerekir. Burada, onun savaş ve savaşın sonuçlarıyla ilgili söylemiş olduğu şu üç beyit örnek olarak ele alınıp incelenecektir⁷⁸:

و ما الحربُ إلا ما علمتمُ ودُقتمُ و ما هو عنها بالحديثِ المرجمِ
مَتَى تَبَعْتُوهَا تَبَعْتُوهَا دَمِيمَةً و تَصْرَ إِذَا صَرَّيْتُمُوهَا فَتَصْرَمِ
فَتَعْرُكُكُمْ عَزَّكَ الرَّحَى بِفَالِهَا و تَلْفَحُ كِشَافاً ثُمَّ تُنْبِجُ فَتَنْتَمِ

“Savaş, bildiğiniz ve tecrübe ettiğinizden başka bir şey değildir. Savaşla ilgili söylediklerim zanna dayanan sözler olmayıp olaylarla sabit olan gerçeklerdir.

Savaşın ateşini yaktığınızda insanlar tarafından kötülersiniz. Savaşı kızıştırmak istediğiniz de ise o, daha da kızıştır.

Savaş, değirmenin buğdayı beziyle birlikte dövüp ezdiği gibi sizi de dövüp ezer.

Savaş, kötülüğü yılda iki defa döllerir ve daha sonra onu çift olarak da doğurur.”

Züheyr, bu beyitlerinde, ateşin her şeyi yakıp yok ettiği gibi savaşın da insanları yok ettiğini, değirmenin buğdayı ezip una çevirdiği gibi savaşın da insanları acımasızca ezdiğini ve çocukların doğup çoğaldığı gibi savaş sebebiyle kötülüklerin de çoğaldığını ifade etmiştir. Görüldüğü gibi şair, bu şiirlerinde savaşa hissi ve maddi bir şekil vermiş ve onu en kötü bir surette tasvir etmeye çalışmıştır.

4.3. Ka'b b. Züheyr b. Rebîâ (ö. 24/645)

Adı Ka'b künyesi Ebü'l-Mudarrab olan şairimiz Müzeyne kabilesine mensup bir şair olup babası Züheyr b. Ebî Sülmâ, annesi ise Gatafân kabilesinden Kebşe bint Ammâr'dır. Muhadram şairlerden olan Ka'b, şiir sanatıyla meşhur olan bir aileden gelen bir şairdir.⁷⁹ Nitekim babası Züheyr, dedesi Ebü Sülmâ, kardeşi Büceyr, oğlu Ukbe, torunları Avvâm ve Kureyd, halaları Hansâ ile Sülmâ hepsi şair idiler.⁸⁰ Büyük şairlerden olan Ka'b, şiir sanatını babasından öğrenmiş ve genç yaşlarında şiir söylemeye başlamıştır.⁸¹ Medine döneminin ilk yıllarında çevresinden birçok kişi Müslüman olduğu halde İslâm'ı kabul etmeyen Ka'b, İslâm dinini ve onun Peygamberini şiirleriyle hiciv etmiştir. Bu nedenle Hz. Peygamber (a.s.), onun öldürülmesi için Müslümanlara emir vermiştir. Kardeşi Büceyr'in, Müslüman olması durumunda Resûlüllâh (a.s.)'ın onu bağışlanacağını bildirmesi üzerine Müslüman olmaya

⁷⁷ Bkz.: Taha Huseyn, **Fi'l-Edebi'l-Câhili**, s. 300-301.

⁷⁸ Züheyr b. Ebî Sülmâ, **Divânu Züheyr b. Ebî Sülmâ**, Şerh ve Takdim, 'Ali Hasan Fâ'ûr, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, I. Baskı, Beyrut, 1988, s. 107.

⁷⁹ Bkz.: el-Asfahâni, **Kitâbü'l-Eğâni**, c. XVII, s. 63-70; Kâ'b. b. Züheyr, **Divânu Ka'b b. Züheyr**, Yapım: Ebî Said el-'Askerî, Dâru'l-Kitâbi'l-İzzî, Beyrut, 1994, s. 8; Fuat Sezgin, **Târihü't-Turâsi'l-'Arabî**, c. II, s. 210; Ahmet Savran, TDV. İslâm Ansiklopedisi, "Ka'b b. Züheyr", TDV. İslâm Araştırmalar Merkezi, İstanbul, 2001, XXIV, s. 7-8.

⁸⁰ el-Bağdâdî, **Hizânetü'l-Edeb**, c. IX, s. 153; Kâ'b. b. Züheyr, **Divânu Ka'b b. Züheyr**, s. 8; Fuat Sezgin, **Târihü't-Turâsi'l-'Arabî**, c. II, s. 210; Savran, "Ka'b b. Züheyr", DİA, XXIV, s. 7-8.

⁸¹ Bkz.: el-Asfahâni, **Kitâbü'l-Eğâni**, c. XVII, s. 63-70; Kâ'b. b. Züheyr, **Divânu Ka'b b. Züheyr**, s. 8; Brockelmânn, **Târihü'l-Edebi'l-'Arabî**, c. I, s. 156; Savran, "Ka'b b. Züheyr", DİA, XXIV, s. 7-8.

karar veren Ka'b, Medine'ye giderek İslâm'ı kabul etmiş, Resûlullâh (a.s.)'in huzurunda ve Müslümanların önünde "Bânet Sü'âd" kasidesini okumuştur.⁸² Bunun üzerine Hz. Peygamber (a.s.) üzerindeki Yemen hırkasını onun omuzlarına atmış ve bu nedenle adı geçen kasidesi de Kâsîdetü'l-Bürde adıyla meşhur olmuştur.⁸³ Ka'b, 24/662 yılında vefat etmiştir.⁸⁴

Şiir ravileri, Ka'b b. Zühre'nin kendi tabakasında öncü bir şair ve şiiri iyi kullanan şairlerden biri olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. İbnü's-Sellâm el-Cumahî, Ka'b'ı ikinci tabaka şairlerinden saymış ve onu Hutay'e'den önce zikretmiştir.⁸⁵ İbn 'Abdi'l-Berr (ö. 463/1071), onun çok şiir söyleyen, kendi tabakasında öncü olan ve şiiri iyi bilen bir şair olduğunu söylemiştir. el-Halefû'l-Ahmer (ö. 180/796) ise "Zühre'nin, insanlar nezdinde kabul gören bazı şiirlerinden olmasaydı, Ka'b'ın ondan daha iyi bir şair olduğunu söyleyecektim" diye ifade demiştir.⁸⁶ Bürde kasidesi de ona büyük bir şöhret kazandırmış ve şiirde kalıcı bir yer sağlamıştır.⁸⁷

4.3.1. Divanı

Ka'b b. Zühre'ye ait bir divanı bulunmaktadır. Bu divanı, "Bânet Sü'âd" kasidesini ihtiva etmektedir. Bürde ismiyle de anılan bu kaside, geniş bir alanda şöhret kazanmış ve birçok âlim tarafından şerh ve tefsir edilmiştir. Basit bahirde nazmedilen bu lâmiye kasidesi, elli sekiz beyitten oluşmaktadır. Aralarında Türkçe⁸⁸, Fransızca, İngilizce, Almanca ve İtalyancanın da bulunduğu birçok dile tercüme edilen bu kaside, Doğu ve Avrupa başta olmak üzere birçok yerde defalarca basılmıştır. Divanın ilk neşri, Sükkerî'nin şerhiyle birlikte Tadeusz Kowalski tarafından 1950 yılında Krakow'da, Darü'l-Kütübi'l-Mısriyye tarafından ise 1950,1965 yıllarında Kahire'de yayınlanmıştır.⁸⁹

Ka'b'ın meşhur "Bânet Sü'âd" kasidesi, onun en iyi şiirlerini teşkil etmektedir. O, bu kasidesine cahiliye dönemi şairlerinin adet etmiş olduğu üzere nesib ile başlamış, mahubuna ulaştıran devenin tasviriyle devam etmiş, Hz. Peygamber (a.s.) ve Muhacirlere yaptığı medih ve itizarla sonlandırmıştır. Ka'b, medih, gazel, hiciv ve mersiye gibi şiir sanatının bütün dallarında şiir söylemiştir.⁹⁰ Şiirleri, güçlü tutarlığı, güzel lafızları ve yüce anlamlarıyla temayüz etmiştir.⁹¹ Onun şiirlerinde kullandığı başarılı teşbihler, ince tasvirler, darbimeseller ve hikmetli sözler, onun şiir özelliklerinden bazılarıdır.⁹²

⁸² Bkz.: el-Asfahâni, **Kitâbü'l-Eğâni**, c. XVII, s. 63-70; İbn Kuteybe, **eş-Şi'ru ve's-Şu'arâ**, c. I, s. 154- 157; el-Bağdâdi, **Hizânetü'l-Edeb**, c. IX, s. 155; İbn. Sellâm el-Cumahî, **Tabakâtu Fuhûli's-Şu'arâ**, c. I. s. 46-47; Kâ'b. b. Zühre, **Divânu Ka'b b. Zühre**, s. 11-13; Brockelmänn, **Târihü'l-Edebi'l-'Arabî**, c. I, s. 155-156; Hannâ el-Fâhürî, **Târihü'l-Edebi'l-'Arabî**, s. 224; Savran, "Ka'b b. Zühre", **DİA**, XXIV, s. 7-8.

⁸³ el-Bağdâdi, **Hizânetü'l-Edeb**, c. IX, s. 155; Bkz.: İbn Kuteybe, **eş-Şi'ru ve's-Şu'arâ**, c. I, s. 154- 157; İbn. Sellâm el-Cumahî, **Tabakâtu Fuhûli's-Şu'arâ**, c. I. s. 46-47; Kâ'b. b. Zühre, **Divânu Ka'b b. Zühre**, s. 11-13; Fuat Sezgin, **Târihü't-Turâsi'l-'Arabî**, c. II, s. 210-211; Brockelmänn, **Târihü'l-Edebi'l-'Arabî**, c. I, s. 155-156; Hannâ el-Fâhürî, **Târihü'l-Edebi'l-'Arabî**, s. 224; Savran, "Ka'b b. Zühre", **DİA**, XXIV, s. 7-8.

⁸⁴ Hannâ el-Fâhürî, **Târihü'l-Edebi'l-'Arabî**, s. 224.

⁸⁵ Kâ'b. b. Zühre, **Divânu Ka'b b. Zühre**, s. 15-19.

⁸⁶ el-Bağdâdi, **Hizânetü'l-Edeb**, c. IX, s. 153; 'Umer Ferruh, **Târihü'l-Edebi'l-'Arabî**, c. I, s. 283.

⁸⁷ Fuat Sezgin, **Târihü't-Turâsi'l-'Arabî**, c. II, s. 211;

⁸⁸ Bürde Kasidesini Türkçeye çeviren bazı yazarlar şunlardır: Sezai Karakoç, **Üç Kaside/Kaside-i Bürde**, Fatih Yayın Evi İstanbul, 1967; Abidin Paşa, **Kaside-i Bürde Tercümesi ve Şerhi**, sadeleştiren, Ömer Faruk Harman İstanbul, 1977; Nafifi Süleyman, **Tahmisi Kaside'i bürdiye**, İstanbul.

⁸⁹ Fuat Sezgin, **Târihü't-Turâsi'l-'Arabî**, c. II, s. 212-213; Savran, "Ka'b b. Zühre", **DİA**, XXIV, s. 7-8.

⁹⁰ Hannâ el-Fâhürî, **Târihü'l-Edebi'l-'Arabî**, s. 226. 19.

⁹¹ Kâ'b. b. Zühre, **Divânu Ka'b b. Zühre**, s. 15.

⁹² Savran, "Ka'b b. Zühre", **DİA**, XXIV, s. 7-8.

4.3.2. Şiir Sanatı

Evsiiye şiir ekolü şairlerinden olan Ka'b, babası Züheyr'in gözetiminde yetişmiş, şiir metodunu da ondan almıştır. Söz konusu ekole mensup diğer şairlerinin şiirlerinde olduğu gibi Ka'b'ın şiirlerinde de hissi ve maddi tasvirlerin baskın olduğu görülmektedir. Nitekim o, şiirlerinde dile getirmek istediği duygu ve düşünceleri, maddi bir surete çeviren ince ve hassas olan hayal gücünün vasıtasıyla ifade etmektedir. O, şiir sanatında mananın ardına düştüğü gibi lafızların birbiriyle uyumlu olmasına önem vermekte ve kasidenin birliğine itina göstermektedir. Şiirlerinde harika bir edebi sanatı kullanmış, ses tonları güçlü olan lafızları seçmiştir. Üslubunda, yeni medeniyetin yumuşaklığı, sözleri uzatma sanatı ve yeni ortaya çıkan belagate olan meyli görülmektedir.⁹³

Ka'b b. Züheyr'in şiir sanatını ve onun bu alanda sahip olduğu üstünlükleri öğrenmek için meşhur Bürde kasidesine göz atmak yeterli olacaktır. Onun bu kasidesinden örnek olarak şu dört beyit ele alınıp incelenecektir⁹⁴:

بَيْنَا الْفَتَى مُعْجَبٌ بِالْعَيْشِ مُعْتَبِطٌ إِذَا الْفَتَى لِلْمَنِيَا مُسَلِّمٌ عَلَيُّ
وَالْمَرْءُ وَالْمَالُ يَنْهِي ثُمَّ يَذْهَبُهُ مَرُّ الدُّهُورِ وَيُنْفِيهِ فَيُنْسَحِقُ
كَالْغُصْنِ بَيْنَا تَرَاهُ نَاعِمًا هَدِيًّا إِذْ هَاجَ وَأُحْتَّ عَنْ أَفْنَانِهِ الْوَرَقُ
كَذَلِكَ الْمَرْءُ إِنْ يُسَأَلْ لَهُ أَجَلٌ يُرَكَّبُ بِهِ طَبَقٌ مِنْ بَعْدِهِ طَبَقٌ

1. Genç hayata hayran ve hoşnut olduğu bir sırada birden ölüme teslim edilir ve ona rehin düşer.

2. İnsan ve mal artıp çoğalır daha sonra zaman akıp gitmesi onu alıp götürür ve o parçalanıp yok olur.

3. (İnsan) Ağacın dalı gibidir onu yaş ve gür olarak gördüğün sırada birden onun kurumuş olup alanında dökülmüş yapraklarla karşılaşsın.

4. Aynı şekilde (ağacın dalı gibi) insan da eceli geciktiğinde bir halden başka bir hale bürünür.

Görüldüğü gibi Ka'b, bu şiirlerinde Evsiiye şiir ekolünün klasiğinin bir devamı olarak hissi ve maddi tasvirlere başvurmuştur. Nitekim o, bu şiirlerinde insanları ağaç dallarına benzetmiş ve onların belli bir yaştan sonra geçirdikleri fizyolojik evreleri de ağaç dallarının mevsimlere bağlı olarak geçirdiği değişikliklere temsili bir teşbihle benzetmiştir.

4.4. Hutay'e el-'Absî (ö. 59/ 678)

Lakabı Hutay'e, künyesi Ebû Müleyke, adı ise Cervel b. Evs b. Mâlik'tir. Darrâ adında olan annesi, Abs kabilesinden Evs b. Mâlik'in cariyesi idi.⁹⁵ Abs kabilesine mensup olan Hutay'e, miladi altıncı asrın son çeyreğinde dünyaya gelmiştir.⁹⁶ Çirkin ve kısa boylu olması

⁹³ Hannâ el-Fâhûrî, **Târihü'l-Edebi'l-'Arabî**, s. 227. 228.

⁹⁴ Kâ'b. b. Züheyr, **Divânu Ka'b b. Züheyr**, s. 168.

⁹⁵ Bkz.: el-Asfahâni, **Kitâbü'l-Eğâni**, c. II, s. 101- 131; el-Bağdâdî, **Hizânetü'l-Edeb**, c. II, s. 406-413; İbn Kuteybe, **eş-Şi'ru ve's-Şu'arâ**, c. I, s. 322-329; Zülfikar Tüccar, TDV. İslâm Ansiklopedisi, "Hutay'e", İslâm Araştırmalar Merkezi, İstanbul, 1998, XVIII, s. 424.

⁹⁶ Fuat Sezgin, **Târihü't-Turâsi'l-'Arabî**, c. II, 222-223.

nedeniyle kendisine Hutay'e lakabı verilmiş ve bu lakapla meşhur olmuştur. Muhadrem şairlerden olan Hutay'e'nin Hz. Peygamber (a.s.)'in vefatından sonra irtidad ettiği rivayet edilmektedir. Ancak onun daha sonra tekrar İslam'a döndüğünü nakledilmektedir. Hicivleriyle öne çıkan, kalıcı dostluklar kuramayan, son derece huysuz, cimri ve dilenci karakterli bir şair olan Hutay'e, Arapların en cimri dört şairinden biri olarak gösterilmektedir.⁹⁷

Şiir sanatında en büyük şairlerle yarışabilecek bir mertebeye sahip olan Hutay'e, şiirlerinde güzel ve anlaşılır bir dil kullanmıştır.⁹⁸ Evsiyye şiir ekolünün güçlü şairlerinden biri olan Hutay'e, ikinci tabaka şairleri arasında yer almıştır.⁹⁹ Züheyr'in öğrencisi olan Hutay'e, Züheyr ile oğlu Ka'b'in ravisi olmuştur.¹⁰⁰ Medih, hiciv, fahr ve nesib gibi şiir sanatının bütün dallarında şiir söylemiştir.¹⁰¹ Dili bozuk ve kötü bir şahsiyete sahip olan Hutay'e, mükemmel şiirleri nazmetmiş, Züheyr'den sonra en iyi şair olarak kabul edilmiştir.¹⁰²

4.4.1. Divanı

Hutay'e'nin, içinde medih, hiciv, fahr ve nesibe dair şiirleri bulunan bir divanı bulunmaktadır. İlk defa 1890 yılında İstanbul'da basılmış olan bu divanı, daha sonra 1893'te Leipzig'de ve 1905 yılında da Mısır'da basılmıştır.¹⁰³

Züheyr'in öğrencisi ve ravisi olan Hutay'e, hiciv, medih, fahr ve nesib gibi şiirin bütün dallarında şiir söylemiştir.¹⁰⁴ Kadın, çöl ve çöl hayvanlarının tasviri, cömertlik, zenginlik, yiğitlik gibi erdemlerin övülmesi, şiirlerinin başlıca konularını teşkil etmektedir.¹⁰⁵ Hiciv şairi olarak bilinmekle birlikte şiirlerinde edep dışı unsurlara, çirkin ve süfli ifadelerle pek rastlanmaz.¹⁰⁶

4.4.2. Şiir Sanatı

Evsiyye şiir ekolüne mensup diğer şairlerin şiirlerinde olduğu gibi Hutay'e'nin şiirlerinde de şu iki temel özellik öne çıkmaktadır:

Birincisi, teenni ve tefekkürdür. Nitekim şiirlerine çok özen gösteren Hutay'e, söylediği şiirleri yaymadan önce onların üzerine uzun süre düşünür, onları gözden geçirir ve düzeltmeye tabi tutardı. O, şiiri geçinme aracı yapmakla birlikte onun bir sanat olduğunu düşünüyordu.¹⁰⁷

⁹⁷ Bkz.: el-Asfahâni, **Kitâbü'l-Eğâni**, c. II, s. 101- 131; el-Bağdâdi, **Hizânetü'l-Edeb**, c. II, s. 406-413; İbn Kuteybe, **eş-Şi'ru ve ş-Şu'arâ**, c. I, s. 322-329.

⁹⁸ Butrus el-Bustânî, **Udebâü'l-'Arab fi'l-Câhiliyeti ve Sadri'l-İslâm**, s. 222.

⁹⁹ İbn. Sellâm el-Cumahî, **Tabakâtu Fuhûli's-Şu'arâ**, c. I, s. 47; Tüccar, "Hutay'e", DİA, XVIII, s. 424.

¹⁰⁰ Bkz.: el-Asfahâni, **Kitâbü'l-Eğâni**, c. II, s. 101- 131; İbn. Sellâm el-Cumahî, **Tabakâtu Fuhûli's-Şu'arâ**, c. I, s. 47; Fuat Sezgin, **Târihü't-Turâsi'l-'Arabî**, c. II, 222-223; 'Umer Ferruh, **Târihü'l-Edebi'l-'Arabî**, c. I, s. 334; Tüccar, "Hutay'e", DİA, XVIII, s. 424.

¹⁰¹ el-Asfahâni, **Kitâbü'l-Eğâni**, c. II, s. 101-110; el-Bağdâdi, **Hizânetü'l-Edeb**, c. II, s. 407; 'Umer Ferruh, **Târihü'l-Edebi'l-'Arabî**, c. I, s. 334.

¹⁰² el-Asfahâni, **Kitâbü'l-Eğâni**, c. II, s. 101-110.

¹⁰³ Hannâ el-Fâhûri, **Târihü'l-Edebi'l-'Arabî**, s. 196; Corci Zeydan, **Târihü'l-Âdâbi'l-Lugati'l-'Arabiyye**, s. 176; Tüccar, "Hutay'e", DİA, XVIII, s. 424.

¹⁰⁴ el-Asfahâni, **Kitâbü'l-Eğâni**, c. II, s. 101-120; el-Bağdâdi, **Hizânetü'l-Edeb**, c. II, s. 407- 408; 'Umer Ferruh, **Târihü'l-Edebi'l-'Arabî**, c. I, s. 334; Corci Zeydan, **Târihü'l-Âdâbi'l-Lugati'l-'Arabiyye**, s. 173-174.

¹⁰⁵ Tüccar, "Hutay'e", DİA, XVIII, s. 424.

¹⁰⁶ Bkz.: el-Asfahâni, **Kitâbü'l-Eğâni**, c. II, s. 101-130; Butrus el-Bustânî, **Udebâü'l-'Arab fi'l-Câhiliyeti ve Sadri'l-İslâm**, s. 219; Taha Huseyn, **Fi'l-Edebi'l-Câhili**, s. 312; Tüccar, "Hutay'e", DİA, XVIII, s. 424.

¹⁰⁷ Hannâ el-Fâhûri, **Târihü'l-Edebi'l-'Arabî**, s. 197.

İkinci özellik ise hissi ve maddi tasvirlerdir. Nitekim Hutay'e, şiirlerinde hissi ve maddi tasvirlerle dayanan, fikir ve hayali maddi suretlerle somutlaştıran, gerçekçiliğe meyil eden bir şair idi.¹⁰⁸

Hutay'e'nin şiir sanatında sahip olduğu üstün meziyetlerini iyi bir şekilde anlayabilmek için onun divanına başvurmak gerekir. Ancak burada örnek olarak onun şiirle ilgili söylediği şu beyiti ele alınacaktır.¹⁰⁹:

فَالشَّعْرُ صَعْبٌ وَطَوِيلٌ سُلْمُهُ إِذَا ارْتَقَى فِيهِ الَّذِي لَا يَعْلَمُهُ
رَأَتْ بِهِ إِلَى الْحَضِيضِ قَدَمُهُ وَالشَّعْرُ لَا يَسْطِيعُهُ مَنْ يَطْلُمُهُ
يُرِيدُ أَنْ يُعْرِبَهُ فَيُجْمَهُ وَلَمْ يَزَلْ مِنْ حَيْثُ يَأْتِي يَخْرُمُهُ

“Şiir zor ve merdivenleri uzun olan bir sanattır. Bu sanatı bilmeyip de ardına düşen kişinin ayağı onu çukura kaydırır. Şiire zulüm eden kişi şiiri yapamaz. Zira o, şiiri açıklamaya kalkışırken onu sorunlu hale getirir. Şiire dokunduğu yerden onda gedik açmaya devam eder.”

Görüldüğü gibi şair bu şiirlerinde şiirin zor ve ehliyet gerektiren bir sanat olduğunu anlatmış ve onu uzun bir merdivenle tasvir etmek suretiyle şiire hissi ve maddi bir suret vermiştir.

Sonuç

Evsyiye ekolü, Temim kabilesine mensup cahiliye döneminin büyük şairlerinden olan Evs b. Hacer adındaki şaire nispetle anılan bir şiir ekolüdür. Bu şiir ekolünün kuruyucusu Evs b. Hacer'dir. Cahiliye döneminde onun izinde giden bazı seçkin şair ve râviler bulunuyordu. Bu râvî ve şairleri söz konusu ekolde bir araya getiren ortak payda ise şiirlerinde kullandıkları edebi ve sanatsal özelliklerdir. Bu ekole göre şiir sabır ve teenni gerektiren bir sanattır. Evsiyye şiir ekolüne mensup şairler, bütün hayatlarını söyledikleri şiirlerinin hizmeti ve güzelleştirmesi için adanmış olduklarından dolayı, “Abîdu’ş-şiir” ve mensubu oldukları ekol de “Abîdu’ş-şiir” ekolü adıyla anılmıştır.

Evsyiye ekolü, cahiliye dönemi Arap kasidesinin inşasında Arap şiirinin stiline uygun hareket etmek suretiyle şiirlerin biçim ve şekline çok önem veren bir mekteptir. Bu ekole mensup şairler, şiirlerine taalluk eden ve Arap şiir zevkine muhalif olan sözcükleri çıkartmak ve kasidelerini güzelleştiren sözcükleri ilave etmek suretiyle şiirlerini sürekli düzeltmelere tabi tutmuşlardır. Bu sebeple onlara muhekkikûn (oymacılar) şairler de denilmiştir. Bu ekole mensup şairler, kendilerinden sonra gelen çoğu şair tarafından taklit edilmiş ve şiirle ilgili ortaya koydukları edebi üslubun etkisi günümüze kadar devam etmiştir.

Evsyiye şiir ekolü, hayal ile hissiyatı bir arada buluşturan gerçeklere dayalı realist bir ekoldür. Şiir sanatında düşünme, sabır ve teenniden yana tutum sergilemiştir. Bu ekole mensup şairlerde teşbih, mecaz, istiare kinaye ve benzeri edebi sanat çeşitleri çokça görülmektedir. Şiiri bir sanat olarak gören bu şiir ekolü, şiirin şekil ve suretinin güzelliğine verdiği önem, konusuna ve manasına verdiği önemden daha az olmamıştır.

¹⁰⁸ Hannâ el-Fâhûrî, *Târîhü'l-Edebi'l-'Arabî*, s. 197.

¹⁰⁹ Hutay'e, *Divânu Hutay'e*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, I. Baskı, Beyrut, 1993, s. 185.

Evsiiye şiir ekolünün birinci üstadı Evs b. Hacerdir. O, şiiri kendine meslek ve sanat edinen bir usta, şiirin okutulan ve öğretilen bir sanat olduğunu düşünen bir şair idi. Bu şiir ekolünün ikinci üstadı, Züheyr b. Ebî Sülmâ'dır. Mu'allaka şairleri arasında önemli bir yere sahip olan Züheyr, nazmetmek istediği kasidenin üzerine uzun süre düşünür, onu gözden geçirir ve düzeltmeye tabi tutardı. Evsiyye şiir ekolünün üçüncü üstadı Ka'b b. Züheyr'dir. Ka'b, bürde kasidesiyle meşhur olmuştur. Söz konusu şiir ekolünün dördüncü üstadı ise Hutay'e'dir. Muhadrem şairlerden olan Hutay'e, şiirlerinde kullandığı ifadelerin güzelliği, tatlı anlatımı, kafiyeleleri sağlam ve düzgün şiirleriyle temayüz etmiş bir şairdir.

Kaynaklar

- Asfahâni, Ebü'l-Farac 'Alî b. el-Huseyn el-Asfahâni, Kitâbü'l-Eğâni, thk. İhsân 'Abbâs, İbrâhîm es-Se'âfin, Bekr 'Abbâs, Dâru Sâdir, Beyrut, 2002.
- Bağdâdî, 'Abdulkâdir b. 'Umer el-Bağdâdî, Hizânetü'l-Edeb, thk. 'Abdusselâm Muhammed Hârûn, Mektebetü'l-Hâncî, Kahire, 1997.
- Brockelmânn, Carl, Târihü'l-Edebi'l-'Arabî, Çev. 'Abdulhalîm Neccâr, Dârü'l-Me'ârif, Kahire, c. I, s. 112.
- Bustânî, Butrus, Udebâü'l-'Arab fi'l-Câhiliyyeti ve Sadri'l-İslâm, Muessesetu Hindâvi li't-Ta'limi ve's-Sekâfe, Kahire, 2014.
- Cevherî, Ebû Nasr İsmâil b. Hammâd el-Fârâbî, Essihâh Tâcü'l-Luga Essihâhu'l-'Arabiyye, thk. Ahmed 'Abdulgafûr 'Attâr, Dârü'l-İlm li'l-Melâyîn, Beyrut, 4. Baskı, 1987, madde: "c-h-l".
- Corcî Zeydan, Târihü'l-Âdâbi'l-Lugati'l-'Arabiyye, Muessesetu Hindâvi li't-Ta'limi ve's-Sekâfe, Mısır, 2012.
- Çavuş, Levent, Kavramsal ve Tarihsel Açından "Cahiliyye", Milel ve Nihal, 13 (1) 2006 doi:10.17131/milelnihal.24341.
- Çetin, Nihad M, Eski Arap Şiiri, Kapı Yayınları, İstanbul, 2011.
- Demirayak, Kenan, Arap Edebiyatı Tarihi-I Cahiliyye Dönemi, Fenomen Yayınları, I. Baskı, Ankara, 2009.
- Ebû Zeyd, Muhammed Ahmed, et-Tevcihü'l-Belâgî li'l-Maîbi min Şi'ri en-Nâbigatü'z-Zübyânî, el-Mecelletü'l-İlmiyye, Külliyyetu'l-Lügati'l-Arabiyye, Asyût, Sayı, 30, cüz, 3, 2011, 1917.
- Evs b. Hacer, Divânu Evs b. Hacer, Tahkîk ve Şerh, Muhammed Yûsuf Necm, Dâru Beyrut, Beyrut, 1980.
- Fâhûrî, Hannâ, Târihü'l-Edebi'l-'Arabî, Dârü'l-Yûsuf li't-Tıbbâ'ati ve'n-Neşri ve't-Tevzî', Beyrut. Fayda, Mustafa, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, madde "Câhiliyye" İstanbul, 1993.
- Fîrûz Âbâdî, Ebû Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya'kûb, el-Kâmûsü'l-Muhît, Dârü'l-Yûsuf li't-Tıbbâ'ati ve'n-Neşri ve't-Tevzî', Beyrut, 8. Baskı, 2005, madde: "c-h-l".
- Hindâvî, Huseyn 'Alî, el-Edebu ve'n-Nakdu ve'l-Hikmetü'l-'Arabiyyetu fi'l-'Asri'l-Câhili. Hutay'e, Divânu Hutay'e, Dârü'l-Kutubi'l-İlmiyye, I. Baskı, Beyrut, 1993.

- İbn Düreyd, Ebû Bekr Muhammed b. Hasan b. Düreyd el-Ezdî, Cemheretü'l-Luga, thk. Remzî Munîr el-Ba'lebekî, Dârü'l-İlmi li'l-Melâyîn, Beyrut, 1987.
- İbn Kuteybe, eş-Şi'ru ve'su'arâ, thk. Ahmed Muhammed Şâkir, Dârü'l-Me'ârif, Kahire.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fadl Cemâlüddîn Muhammed b. Mukrim b. 'Alî el-İfrîkî, Lisânü'l-'Arab, Dâru Sâdır, Beyrut, 3. Baskı, h. 1414, madde: "c-h-l".
- İbn Reşîk, el-Kayravânî, el-'Umde fi Mahâsini's-Şiiri ve Âdâbih.
- İbn Sellâm, el-Cumahî, Tabakâtu Fuhûli's-Şu'arâ, Okuma ve Şerh, Mahmûd Muhammed Şâkir, Dârü'l-Medenî, Cidde.
- İbn Sîde, Ebü'l-Hasan 'Alî b. İsmâil b. Sîde, el-Muhkem ve'l-Muhîtü'l-A'zam, thk. 'Abdulhamîd Handavî, Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 2000, madde: "c-h-l".
- İbrâhîm Mustafâ, Ahmed Hasan ez-Zayyât, Hâmıd Abdulkadir, Muhammed 'Alî en-Neccâr, el-Mu'cemü'l-Vasit, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1989, madde: "c-h-l".
- Kâ'b. b. Züheyr, Divânu Ka'b b. Züheyr, Yapım: Ebî Saîd el-'Askerî, Dârü'l-Kitâbi'l-İzzî, Beyrut, 1994.
- Mârûn 'Abbûd, Edebü'l-Arab, Muessesetu Hindâvî li't-Ta'limi ve's-Sekâfe, Kahire, 2012.
- Savran, Ahmet, TDV. İslâm Ansiklopedisi, "Ka'b b. Züheyr", DİA, İslâm Araştırmalar Merkezi, İstanbul, 2001.
- Selmâ Süleymân Ahmed, es-Süretü'l-Fenniye fi Mu'allakati Züheyr b. Ebî Sülmâ, Hartum Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yüksek Lisans Bölümü, 2008.
- Sezgin, Fuat, Târihü't-Turâsi'l-'Arabî, Çev. Mahmût Fehmî Hicâzî, Tab' ve'n-Neşr: İdâretü's-Sekâfeti ve'n-Neşr bi Câmi'âti'l-İmâm Muhammed b. Su'üd el-İslâmiyye, Suudi Arabistan, 1991.
- Şevkî Dayf, el-Fennu ve Mezâhibuhu fi'l-Edebi'l-'Arabî, Dârü'l-Me'ârif, Kahire, 1960.
-, Târihü'l-Edebi'l-'Arabî, "el-'Asrû'l-Câhili" Dârü'l-Me'ârif, Kahire.
- Şeybanî, Ebû 'Amr, Şerhü'l-Mu'allakâti'Tis', thk. 'Abdulmecîd Hemo, Muessesetu'l-A'lemî li'l-Matbû'ât, Beyrut, 2001.
- Taha Huseyn, Fi'l-Edebi'l-Câhili, III. Baskı, Kahire, 1933.
- Tüccar, Zülfikar, TDV. İslâm Ansiklopedisi, "Hutay'e", DİA, İslâm Araştırmalar Merkezi, İstanbul, 1998.
- Tülücü, Süleyman, TDV. İslâm Ansiklopedisi, "Züheyr b. Ebî Sülmâ" DİA, Ankara, 2013.
- 'Umer Ferruh, Târihü'l-Edebi'l-'Arabî, Dârü'l-İlmi li'l-Melâyîn, Beyrut, 1981.
- Varol, Hüseyin, "Evs b. Hacer" TDV İslam Ansiklopedisi İstanbul, 1995.
- Yılmaz, İbrahim, Panayırlar ve Arap Dili ve Edebiyatının Gelişmesinde Oynadığı Rol, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Dalı (Doktora Tezi), Erzurum, 1997.
- Zebîdî, Ebü'l-Fayd Murtadâ Muhammed b. Muhammed b. 'Abdurrazzâk Tâcü'l-'Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs, thk. Grup, Dârü'l-Hidâye, madde: "c-h-l".
- Zevzenî, Ebû 'Abdillâh el-Huseyn b. Ahmed b.el-Huseyn ez-Zevzenî, Şerhü'l-Mu'allekâti'l-Aşr, Dâru Mektebeti'l-Hayât, Beyrut, 1983.
- Zirikî, Hayruddîn, el-A'lâm, Dârü'l-İlmi li'l-Melâyîn, Beyrut, 1986.

Züheyr b. Ebî Sülmâ, Divânu Züheyr b. Ebî Sülmâ, Şerh ve Takdim, ‘Alî Hasan Fâ‘ûr, Dârü’l-Kütübi’l-‘İlmiyye, I. Baskı, Beyrut, 1988.

A Field Survey on the Reasons for Applying to Magic And Supernatural Powers

Abstract

Evsiiyye poetry ecöle is an aforementioned ecöle of poetry in proportion to the poet named Evs b. Hacer (B.C. 620) who is a member of the Temîm family. This ecöle of poetry an ecöle that attaches great importance to the form and shape of poems by acting in accordance with the style of Arab poetry in the construction of the jahiliyyah period Arabian eulogium. This ecöle contained a group of poets who lived in the desert life in all its aspects during the period of ignorance and felt the emotions inspired by it from the depths of the hearth, and also influenced by the urban civilization and then Persian culture. The first founder and master of this poetry school is Evs b. Hacer. His Most famous students are Beşâme b. Gadir, Züheyr b. Ebî Sülmâ (ö. 609), Ka'b (ö. 24/645) b. Züheyr, Büceyr, Hutay'e (ö. 59/678), en-Nâbiga ez-Zübyânî (ö. 604) and Cemîl b. Ma'mer (ö. 82/701). The common denominator that brings together the poets who belong to this ecöle is the literary style and artistic features that they use in their poems apart from the poetry rumors and beyond the tribe they belong to. The aforementioned poets belonging to this ecöle have been tried to be imitated by most of the poets who came after them and the effect of their literary criticism and linguistic style about the poetry has continued until today.

Evs b. Hacer stands out with his superior virtues, his dexterity in poetry and his meticulous behavior. The school of Evsiiyye, which was founded on the rules of poetry determined by him, thinks that poets who do not give importance to the art of poetry and who are not slaves of their poems have no opportunity to rise to this art. For this reason, poets belonging to the school in question are dedicated to the service and beautification of their poems and are known as slaves of their poems. The school in question was named "Abîdu's-şîir". Thinking in the art of poetry, this school exhibits an attitude of patience, poetry as an art of creation and temperament of the poets who attempted to tell him and rejected such poems. For this reason, poets belonging to the school in similitude, metaphor, figure of speech, allusion, and all kinds of literary art is seen in many types of literary art. In the description of poetry, poets of this school, which resorted to material surrogates rather than imagination, attach importance to the beauty of the form and form of poetry, and not less than the importance it attaches to its subject and meaning. One of the main features of this school is patience and quality. The second is the art of similitude which is widely used in his poems and used as a publication.

Keywords: *Jahiliyya, Poems, Evs b. Hacer, Evsiiyye Poem Ecöle*